

De doorbraak van dokter Dreckmeijer: eerste vrouwelijke gereformeerde zendingsarts

– door Rienke Bakker –

Transparant 10.3 (1999) 18-22

In 1920 werd Geertruida Johanna Dreckmeijer (1895-1992) als eerste vrouwelijke zendingsarts in dienst van de Gereformeerde Kerken naar Nederlands-Indië uitgezonden. Daar heeft ze meer dan vijftig jaar gewerkt. Voor haar inzet kreeg ze in 1971 zowel de ster van verdienste van de Indonesische regering als de Albert Schweitzer-prijs.¹

Deze bijzondere vrouw wilde haar leven in dienst van het Koninkrijk van God stellen en de gezondheid van de vrouw in de koloniën verbeteren. Deze krachtige persoonlijkheid, die echt op de problemen afging, stelde hoge eisen aan zichzelf en aan haar omgeving. Ze was niet altijd vriendelijk en haar directe handelswijze werd niet door iedereen gewaardeerd. Juist in de conflictsituaties die ontstonden bleken haar bestuurlijke vaardigheden. Om dit alles stond ze bekend als een vrouw met ‘mannelijke kwaliteiten’. Haar levensloop is een voorbeeld van het moeizame proces om een doorbraak te forceren in de vanzelfsprekende verhoudingen tussen man en vrouw in de eerste helft van deze eeuw.

Mannenaangelegenheid

Dreckmeijers aantreden in 1920 doorbrak het patroon van de gereformeerde zending als ‘mannenaangelegenheid’. Meedoen mochten vrouwen al langer. Met het oog op de oprichting van dokter J.G. Schreurer ziekenhuis in Yogyakarta hadden Jo Kuyper en Jacqueline Rutgers in 1896 de Vereniging Dr. Scheurer's Hospitaal opgericht.

Deze dochters van dr A. Kuyper en diens medestander, de VU-hoogleraar dr. F.L. Rutgers, activeerden gereformeerde vrouwen om geld in te verzamelen voor de medische zending. Dit was het begin van de betrokkenheid van gereformeerde vrouwen bij het zendingswerk. Later werden ook binnen de verbanden van andere zendende kerken soortgelijke verenigingen opgericht, die voor de ziekenhuizen collecteerden of ervoor zorgden dat de linnenkasten ervan gevuld werden.² Dit werk werd geschikt geacht voor vrouwen, omdat het ging om ‘dienend’ bezig zijn. Vrouwen leverden hierdoor een belangrijke materiële bijdrage aan het werk, maar niet op het bestuurlijk vlak.

Al eerder waren gereformeerde vrouwen als verpleegster gaan werken in de zendingsziekenhuizen. De reeds genoemde Jo Kuyper en Jacqueline Rutgers waren de eerste zendingsverpleegsters op Midden-Java. Zij hebben gewerkt in het Petronella-ziekenhuis te Yogyakarta dat mede dankzij hun collectes in Nederland kon worden opgericht. Dankzij hun komst kon Scheurer zich intensief bezig houden met het opleiden van Javanen tot verpleegkundigen. Met name Jacqueline Rutgers was door haar studie en haar werk als verpleegster goed op de hoogte van de taal en cultuur van de Javaanse vrouwen, hetgeen haar goed van pas kwam bij het werven en selecteren van meisjes voor de verpleegopleiding. Voor veel Nederlandse verpleegsters op Midden-Java is het werk in de zendingsziekenhuizen echter op een teleurstelling uitgelopen. Zij kregen namelijk geen specifieke opleiding, spraken geen Javaans en hadden ook geen duidelijke taakomschrijving. Dit resulteerde dikwijls in een compe-

¹ Dit artikel is gebaseerd op R. Dekker, *Dokter Geertruida Johanna Dreckmeier (1895-1992): Een kerkhistorisch onderzoek naar haar bijdrage aan de zending, in het bijzonder aan de emancipatie van de vrouw*. Doctoraalscriptie kerkgeschiedenis, Theologische Universiteit Kampen, 1998.

² B.J. Esser, *De goddelijke leiding in de zending* (Rotterdam 1914) 59-60.

tentiestrijd tussen de betrokken verpleegster en de artsdirecteur, die veelal aan het langste eind trok.³ Hoewel de inbreng van sommige verpleegsters zoals die van de dames Kuyper en Rutgers niet moet worden onderschat, toonde gereformeerd Nederland weinig begrip voor de waarde van vrouwen in het werk van de medische zending. In de zondagse eredienst werd nauwelijks of geen aandacht besteed aan de uitzending van verpleegkundigen.

Vrees voor vrouwen

Wanneer we kijken naar de positie van de vrouwelijke zendingsarts, blijkt dat ook zij deelde in de onderwaardering van de vrouw in de medische zending.⁴ De Nederlandse gereformeerde zending kende, in tegenstelling tot het buitenland, tot 1920 geen vrouwelijke artsen. Toen Anna Pijzel in 1904 als eerste vrouwelijke zendingsarts door het Nederlands Zendingsgenootschap naar Oost-Java werd uitgezonden⁵ reageerde dokter Scheurer in zijn brief van 6 februari 1906 aan de kerkenraad van Amsterdam, sterk afwijzend: 'Het is een waarneembare richting om alle verschil en grenslijnen uit te wischen. De door God ingestelde regelingen en onderscheidingen [19] moeten verdwijnen, en waar het ongelooft op een onbeschaamde manier doet, daar zien wij in christelijke kringen hetzelfde op een zoogenaamde gemoedelijke godsdienstige manier verrichten. De vrouw met hare sterke sympathieën en huisselijke aanleg is niet geroepen noch geschikt dergelijke mannelijke positiën in het leven in te nemen. 't Is ook duidelijk waar te nemen, dat dergelijk geëmancipeerde vrouwen haar vrouwelijkheid verliezen en onnatuurlijk vrouwelijk worden in hare bewegingen. Indien wij ons nu stil en gehoorzaam aan de Schrift houden, dan zien wij, dat eene dergelijke ontwikkeling van de vrouw strijdt tegen de ordinantiën onzes Gods, daarom waarde Broeders, worde op ons Medisch Zendingsterrein nimmer een vrouwelijk arts toegelaten. Alleen in Gods weg zijn wij veilig, en hoe hoog men nu ook moge opgeven van het nut en den zegen der vrouwelijke artsen, nimmer mogen zogenaamde utiliteitsbeginselen ons doen en laten beheerschen'.⁶

Met een beroep op wat de apostel Paulus schreef in 1 Kor.14:34 word de gedragscode op Gods scheppingsorde gefundeerd. Vrouwelijke verpleegsters werden getolereerd, want die waren uiteraard ondergeschikt aan de mannelijke arts. De uitzending van Dreckmeier als zendingsarts in 1920 vormde dan ook een unieke gebeurtenis in de geschiedenis van de gereformeerde zending.

Achtergrond en motivatie

Wat heeft Truus Dreckmeier bewogen om zendingsarts te worden? Het hoofdmotief voor haar keus om voor de medische zending was Dreckmeiers verlangen om te gaan werken in het koninkrijk van God. Deze wens paste bij de gezinscultuur waarin zij in 1895 werd geboren te Amsterdam. Haar vader – later conciërge aan de universiteit te Utrecht – was darbist geweest, lid van de Vergadering van Gelovigen, een geloofsgemeenschap die grote nadruk legt op bijbelstudie en op het priesterschap aller gelovigen. Op den duur vond hij deze geloofsgemeenschap te beperkt en ging hij over tot de Gereformeerde Kerken, m.i. omdat hij onder invloed kwam van de Amsterdamse predikant W.H. Gispén. Deze overgang maakte de nadruk op dienstbaarheid en bijbelstudie niet ongedaan. Het gezin stond open en oecumenisch in het leven. Zending had voor Dreckmeier alles te maken met bevrijding. Zij begeerde dat God en

³ G.J. Dreckmeier, 'De eischen van een verpleegster in een zendingshospitaal', *Zendingsblad*, juli 1925 en G.J. Dreckmeier, 'Opleiding van zendingsarbeider', *Zendingsblad*, november 1926.

⁴ C.H. Grundmann, *Gesandt zu heilen!, Aufkommen und Entwicklung der artzlichen Mission im 19 Jh.* (Guthersloh 1992) 248.

⁵ Op 13 juli 1904 was namelijk Anna Pijzel door het Nederlands Zendingsgenootschap uitgezonden naar het zendingsziekenhuis te Mojowamo. M.C. Jongeling, 'Op ieder zendingsterrein een vrouwelijke zendeling', in: *Allerwegen* nr. 2, 1985.

⁶ J.G. Scheurer aan de kerkenraad van Amsterdam, Wonosobo, 6 februari 1906. *Zendende Kerken Amsterdam* 112.

de mensen meer tot hun recht zouden komen, en vooral vrouwen hadden dat nodig. Het gesprek met ds. H.Ph. Ingwersen tijdens diens ziekteverlof in 1913 gaf de doorslag om zendingsarts te worden. Ds. Ingwersen sprak uit ervaring over de nood onder de vrouwen op Midden-Java. In Indië vielen de meeste vrouwen buiten de zorg. De oorzaak was dat mannelijke artsen niet aanwezig mochten zijn bij een bevalling. Wanneer er geen vrouwelijke dokter in de buurt was, was een zwangere vrouw overgeleverd aan haar lot. Daarnaast liet de kinderverzorging te wensen over. Daarom drong Ingwersen er bij haar sterk op aan om zendingsarts te worden. In 1913 begon Dreckmeier dan ook met de studie medicijnen aan de universiteit van Utrecht. Ze werd lid van de NCSV (Nederlandse Christen-Studenten Vereniging). Deze vereniging was in tegenstelling tot de SSR (Societas Studiosorum Reformatorum) wel toegankelijk voor vrouwen. De vereniging heeft haar gevormd in de oefening van het persoonlijk discipelschap in navolging van Jezus Christus in het gehele leven, ook in de sociale en politieke werkelijkheid van deze wereld. Deze vereniging bevorderde de bewustwording van haar idealen en versterkte haar oecumenisch en missionair besef.

Inzet voor medische zending en welzijn van vrouwen

Nadat Truus Dreckmeier in 1919 haar arts-examen had afgelegd wilde ze als zendingsarts naar Nederlands-Indië. Vanuit de gereformeerde zendingsorganisatie werd naar de zendingsziekenhuizen op Java geschreven of ze in de vacatures die er waren, een vrouwelijke arts zouden kunnen gebruiken. Er was een vijftal vacatures, doch zowel de zendingsdeputaten in Nederland als de artsen op Midden-Java hadden bezwaar tegen een vrouwelijke collega. Uiteindelijk was dr. J.C. Flach, de directeur van het zendingsziekenhuis in Purworejo, bereid haar te ontvangen, want ze was als ongetrouwde vrouw een goedkope werkkracht.

Dreckmeier ging akkoord, zodat ze in februari 1920 werd benoemd tot tweede dokter in het zendingsziekenhuis.⁷ Dit was het begin van haar arbeidzame periode die een halve eeuw zou duren. In deze periode ontwikkelde de medische zending zich van een hulpdienst tot een volwaardig en geïntegreerd deel van de zending. Dreckmeier heeft aan deze ontwikkeling een aanzienlijke bijdrage geleverd. Haar optreden in Purworejo was niet alleen vernieuwend ten opzichte van de patiënten en de medewerkers in het ziekenhuis, maar ook ten opzichte van de deputaten. Men krijgt uit haar optreden de indruk, dat zij vanuit haar missionaire verantwoordelijkheid zich niet liet weerhouden om het gangbare rollenpatroon te doorbreken. Ze heeft zich dikwijls met het beleid van de deputaten bemoeid en gevraagd of ongevraagd adviezen verstrekt. Ze zette zichzelf in voor erkenning van Europese verpleegsters als volwaardige medewerkers in de zending, die evenzeer als anderen recht hadden op een uitzending in een kerkdienst. Daarnaast deed ze voorstellen ten aanzien van de vooropleiding van zendingsarbeiders, de bevordering van de belangstelling voor de zending in de plaatselijke gemeente en de serieuze bespreking van de medische zending op de zendings-synode. Daarmee zette ze de deputaten aan het denken en bevorderde ze de doelmatigheid van de medische zending.

Op Java constateerde Dreckmeier dat de positie van vrouwen op Java vaak verre van rooskleurig was. Vrouwen werden het hardst getroffen door de armoede omdat ze niet alleen verantwoordelijk waren voor de huishouding, maar ook voor een groot deel van het gezinsinkomen. Tijdgebrek verhinderde dat deze vrouwen deelnamen aan gezondheidsprogramma's. Dreckmeier streefde ernaar om deze miserabele toestanden te veranderen. Ze legde zich toe op de preventieve gezondheidszorg door o.a. de opleidingen voor Javaanse verpleegkundigen te bevorderen. Zelf volgde ze tijdens haar verlofperiode in 1925 in Nederland extra cursussen om zich op eigen kosten verder te bekwamen in de gynaecologie. Telkens ontdekte ze nieuwe mogelijkheden om vrouwen te helpen. Vanaf het begin in Indië pleitte ze voor de aanstelling

⁷ Dokter Dreckmeier, 'Een leven in zendingdienst: negentigjarige kijkt terug', *Zendingsblad*, januari 1986.

van een vrouwelijke *guru-indjil* ten behoeve van evangelisatie onder vrouwen. Het viel haar op dat het optreden van een mannelijke evangelist op een vrouwenzaal de vrouwen deed zwijgen omdat hij het beeld bevestigde dat godsdienst een zaak voor mannen was.

Het optreden van Dreckmeier in Purworejo was niet alleen vernieuwend ten opzichte van de patiënten en de medewerkers in het ziekenhuis en in de desa, maar ook ten opzichte van de deputaten. Des te tragischer is het dat het vernieuwende werk van Dreckmeier in Purworejo eindigde in een ernstig conflict met degenen die de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de zending droegen

Conflicten

Hoewel Dreckmeier al een jaar voor Flachs verlof, dat in mei 1929 zou beginnen, had voorgesteld een haar bekende vrouwelijke arts als vervangster aan te stellen, gaven Flach en de zendingsdeputaten de voorkeur aan een man. Dit leidde in december 1928 tot de benoeming van de ex-marine-arts L. Noteboom.⁸ Aan deze dokter, die geen tropenervaring had, werd tevens de leiding van het ziekenhuis opgedragen tijdens het verlof van Flach. In de eerste helft van de twintigste eeuw was het nog vanzelfsprekend dat Dreckmeiers onbetwiste capaciteiten het aflegden tegen de idee dat de bestuurder een man behoorde te zijn.

Het was geen wonder dat het besluit om Noteboom te benoemen in de kring van de zendingsarbeiders op Java slecht viel. Zij vonden het niet alleen vreemd dat aan een onervaren arts de leiding van een ziekenhuis in de tropen werd opgedragen, maar achten het ook bijzonder grievend voor Dreckmeier. Op hun vergadering van 19 februari 1929 verzochten de zendingsarbeiders daarom aan de kerkenraad van Utrecht de beslissing terug te draaien. De deputaten in Nederland bleven echter bij hun besluit.

Inmiddels was het augustus 1929. De komst van Noteboom had in het ziekenhuis van Purworejo tot ernstige moeilijkheden geleid. Er was vrij snel verwijdering tussen Noteboom en Dreckmeier ontstaan. Het personeel was verdeeld.⁹ Doktoren uit andere ziekenhuizen weigerden operaties te verrichten in Purworejo.¹⁰ Zowel de verpleging, bij monde van zuster Nieboer¹¹ als Noteboom en Dreckmeier berichtten aan de Utrechtse kerkenraad dat de toestand in het ziekenhuis alarmerend was.¹² In juli 1929 werd de Raad van Toezicht bij het conflict betrokken, wat op 23 september 1929 leidde tot het unanieme besluit Noteboom als geneesheer-directeur te schorsen, hetgeen nog diezelfde dag telegrafisch aan de kerkenraad van Utrecht werd medegedeeld.¹³ Dit gebeurde op grond van een nota die Dreckmeier tegen Noteboom indiende. Hierin schreef ze dat ze de beslissing van de kerkenraad van Utrecht aanvaard had en van harte bereid geweest was mee te werken aan het tot stand komen van een goede relatie tussen haar en Noteboom. Noteboom weigerde echter om openhartig met haar over het werk te overleggen. Verder klaagde ze over onzorgvuldigheid in het medische handelen, gebrek aan de coördinatie ten aanzien van het personeelsbeleid en financieel wanbeheer.

Tot verbazing en teleurstelling van de Raad van Toezicht besloot de kerkenraad van Utrecht echter op 24 september de beslissing van de Raad van Toezicht niet over te nemen, o.m. omdat zij van mening was dat de Raad in deze zaak niet bevoegd was. En zo werd tegen

⁸ Notulen van de vergadering van gecommitteerden van de kerkenraad van Utrecht en gedeputeerden van de zendingssynode gehouden op 20 december 1928, ZKU 702.

⁹ Noteboom aan Adriaanse, Purworejo 8 juli 1929, ZKU 796.

¹⁰ Nieboer aan Adriaanse, Purworejo 8 juli 1929, ZKU 796.

¹¹ Zuster Nieboer werkte van 1925-1951 in het ziekenhuis van Purworejo. H. Ruitenbeek, *Gegevens van personen die op een of andere wijze betrokken zijn bij de gereformeerde zending op Midden-Java* (ten Zuiden) in de periode tussen 1860 en 1967 (Kampen 1994)

¹² Vergadering van gecommitteerden van de kerkenraad van Utrecht en gedeputeerden van de zendingssynode, 4 november 1929, ZKU 702.

¹³ Notulen van de vergadering van de Raad van Toezicht op het hospitaal van Purworejo gehouden op 25 september 1929, ZKU 702.

het unanieme advies van alle zendingsarbeiders op Midden-Java Noteboom niet geschorst maar gehandhaafd.¹⁴

Langer werken in Purworejo was voor Dreckmeier onmogelijk. Mede [21] op advies van de Raad van Toezicht besloot ze om van de kerkenraad van Utrecht verlof te vragen per 1 januari 1930. Dit verlof werd later op haar verzoek uitgebreid tot maart 1931. In januari 1931 vertrok Dreckmeier naar Wonosobo, het zendingsterrein van de kerk van Delft, waar grote behoefte bestond aan een zendingsarts. Dit was het einde van haar werk in Purworejo.¹⁵

Toen Flach in april 1930 terugkeerde, bleek welk een verwoesting Noteboom had aangericht. De toeloop naar het hospitaal was sterk verminderd en zijn goede naam in diskrediet gebracht bij Javanen en Europeanen.¹⁶ Voor de kerkenraad van Utrecht en de zendingsdeputaten was dit echter geen aanleiding om alsnog spijt te betuigen over de beslissingen rond Noteboom. Noteboom had inmiddels eervol ontslag gekregen. Dreckmeier kreeg geen eerherstel. De kerkenraad gaf toe dat ze haar dankbaar waren voor haar werk, maar besloot de kwestie als afgesloten te beschouwen.¹⁷ Dreckmeier betreurde deze gang van zaken ten diepste. Het conflict met Noteboom vormt een zwarte bladzijde in haar leven.¹⁸

Geneesvrouw-directeur

De onbevredigende afloop van het conflict heeft haar strijd lust ten behoeve van het emancipatieproces van vrouwen sterk beïnvloed. Toen ze in juli 1931 als geneesvrouw-directeur van het zendingsziekenhuis te Magelang werd aangesteld kreeg ze de gelegenheid om haar leidinggevende capaciteiten te tonen en deel te nemen aan de besluitvorming in de gezondheidszorg. Onder haar leiding verbeterde de kwaliteit van het werk, m.n. door de aanstelling van gekwalificeerd personeel en een vrouwelijke evangeliste, die de vrouwelijke patiënten na ontslag uit het ziekenhuis thuis bezocht. Bovendien ontstond beter zicht op wat er leefde bij de patiënten doordat Dreckmeier oog had voor hun sociale en economische achtergronden. Kortom, door haar aanstelling als directrice toonde ze aan dat een vrouw aan het roer de dienstverlening sterk kon verbeteren. Daarmee doorbrak ze het expliciete vrouwbeeld van haar tijd.

Nieuwe verhoudingen en meer gelijkwaardigheid

Tot aan 1938 was er geen sprake van enig beleid met betrekking tot het vrouwenwerk bij de instanties van de zending van de Gereformeerde Kerken. Geld voor incidenteel vrouwenwerk gaven de zedende kerken slechts spaarzaamlijk op verzoek van 'overzee'. Het vrouwenwerk werd vooral op initiatief van individuele Nederlandse gereformeerde vrouwen op Midden-Java en van Javaanse vrouwen op gang gebracht. De impulsen voor verandering kwamen van buiten de kerk, onder invloed van de opkomst van de vrouwenbeweging binnen de Islam, van de nationalistische vrouwenorganisaties en van het vrouwenwerk van de rooms-katholieke missie op Midden-Java waar ze vanaf de jaren twintig actief was.¹⁹

Op de vergaderingen van de verschillende Zedende Kerken en in deputaatschappen groeide in de jaren dertig de aandacht voor het zendingswerk onder Javaanse vrouwen en meisjes. Daardoor kreeg Dreckmeier van de zendingsdeputaten toestemming om de regionale vrouwenconferentie voor Oost-Azië en Australië, die van 21 tot 28 oktober 1936 te Colombo

¹⁴ Raad van Toezicht aan Adriaanse, Purworejo 5 december 1929, ZKU 796.

¹⁵ Netelenbos aan de kerkenraad van Utrecht, 50 november 1929, ZKU 796 en Netelenbos, L., 'Personalialia', Uit Purworedjo, december 1929.

¹⁶ Slettenaar aan Adriaanse, Purworejo, 18 april 1950, ZKU 796.

¹⁷ Notulen van de vergadering van gecommiteerden van de kerkenraad van Utrecht en gedeputeerden van de zendingssynode van 5 november 1950, ZKU 796.

¹⁸ Dreckmeier aan Adriaanse, Purworejo 14 december 1950, ZKU 796.

¹⁹ A..A. van der Woerdt, *De zending van de Gereformeerde Kerken in Nederland en de vrouw op Midden-Java: een historische studie over de jaren 1896 tot 1945* (Veenendaal 1985).

zou plaats vinden, te bezoeken.²⁰ Het was voor het eerst dat een dergelijke conferentie van de YWCA (Youngwomen Christian Association) in dat gebied werd gehouden. Voor het eerst ontmoetten christen-vrouwen uit twaalf verschillende landen elkaar om ervaringen uit te wisselen en elkaar te stimuleren. De wereldbond van de YWCA wilde Dreckmeier graag bij de conferentie betrekken als tegenwicht tegen de syncretische stromingen uit China en India die mogelijk te veel invloed zouden krijgen op de conferentie. Dreckmeier heeft blijkens haar verslag zeer van deze ontmoeting genoten. Ze was bijzonder onder de indruk van de sprekers- en leiderschapsgaven van de Aziatische vrouwen en hoopte dat deze conferentie een stimulans zou worden tot vernieuwing, ‘opdat de christelijke vrouwen in Indië, tot welk ras en denominatie zij ook mogen behooren, zich als één leger mogen voelen in den strijd, om de vrouwenwereld van Indië voor Christus te winnen, en hen te dienen op alle terrein waar hulp noodig is’.²¹

In oktober 1938 benoemde de deputaten eindelijk een commissie die moest adviseren over de beste aanpak van het vrouwenwerk. Deze commissie was van oordeel dat een vrouwelijke kracht moest worden aangesteld, die het evangelie aan Javaanse meisjes en vrouwen moest brengen en leiding zou geven aan de Javaanse krachten, die bij dit werk betrokken waren.²²

De oorlogsjaren hebben het bewustwordingsproces versterkt. De vrouwen hadden in de Japanse interneringskampen bewezen dat zij, wat in die tijd beschouwd werd als typische ‘mannentaken’ konden overnemen. Dit dwong respect en waardering af. Door de grotere zelfstandigheid die vrouwen tijdens de oorlog hadden gehad, waren ze onafhankelijker en strijdbaarder geworden. De Japanners respecteerden Dreckmeier en handhaafden haar zodat ze zich in het kamp te Muntilan (1943-1945) onder primitieve omstandigheden bezig kon blijven inzetten voor de gezondheid van de vrouwen.

Na de oorlog brak een nieuwe fase in het zendingswerk aan door het dekolonialisatieproces. De kerken in Azië en Afrika streefden naar zelfstandigheid. Dreckmeier, die was gevormd door de NCSV was een voorstander van de nieuwe verhouding tussen woordverkondiging en medisch werk en tussen Indonesië en Nederland. Tegelijk begreep ze dat de Javaanse kerken gesteund dienden te worden in hun activiteiten. Voortaan werd grote nadruk gelegd op de ‘comprehensive approach’ die zending beschouwde als een combinatie van Woord en daad. Onderwijs, diaconaat en medische zorg zouden steeds meer een integraal onderdeel van de verkondiging gaan vormen en niet slechts een voorbereiding daarop. De zendingsorganen gingen steeds meer aandacht geven aan dit werk. Dreckmeier paste in deze nieuwe zendingsvisie en toonde zich een sterk voorstander van kleinere projecten ten behoeve van de algemene gezondheidszorg, in het bijzonder voor die van de Javaanse vrouwen. Daarnaast hield ze zich intensief bezig met de bevordering van het vrouwenwerk zowel in Indonesië als in Nederland. Dit resulteerde o.a. in de totstandkoming van het Badan Kontak Pekerja Wanita (Contactcommissie vrouwelijke kerkelijke werkers) in 1953 en in de opleidingsschool voor vrouwelijke kerkelijke werkers op 25 september 1956. Belangrijk was ook haar inzet voor het VZT (Vrouwenzendingsthuisfront), de vrouwenorganisatie in Nederland, die er [22] zeer toe heeft bijgedragen dat de invloed van vrouwen op het zendingsbeleid toenam. Dreckmeier bevorderde het zelfstandig maatschappelijk functioneren van vrouwen en volgde kritisch zowel de politieke situatie in Indonesië als de houding van Nederland jegens

²⁰ Tijdens Dreckmeiers afwezigheid nam dr. H.S. Pruys voor Dreckmeier de praktijk waar Dreckmeier aan zendingscommissie, Magelang 16 oktober 1956, *Zendende Kerken Middelburg* 425.

²¹ G.J. Dreckmeier, ‘De regionale conferentie van de YWCA voor Oost-Azië en Australië’, *De Opwekker* (november 1956) 576-581. Zie voor de conferentie te Colombo: Hans Ruedi Weber, *Asia and the Ecumenical Movement 1895-1961* (London 1966); Anna V. Rice, *A History of the World's Young Women's Christian Association* (New York 1947).

²² Commissie vrouwenzending, ‘Over vrouwenzending’, *Zendingsblad*, maart 1959.

Indonesië. Dat Dreckmeiers werk in ruime werk werd gewaardeerd bleek wel uit de genoemde onderscheidingen die ze heeft gekregen. De tragiek van Dreckmeier was echter dat ze tot haar dood toe last bleef hebben van de schrijnende herinneringen aan de belemmering van het werk van de zending door de traditionele rollenpatronen tussen man en vrouw.

Zendingsvrouwen oecumenischer en holistischer?

Gereformeerd Nederland liep niet voorop in het aanwenden van de bekwaamheid van vrouwen voor de zending. Dit werd reeds in 1930 door de Amerikaan Henry Beets, de zendingsdirecteur van de Christian Reformed Church, geconstateerd bij diens bezoek aan de gereformeerde zending op Midden-Java. 'Ik moge wijzen op een m.i. zwakke stee in den arbeid der Geref. Kerken. Ik noemde haar zoo straks reeds; zij maakt m.i. te weinig gebruik van arbeidsters'.²³ Een soortgelijke achterstand geldt nog steeds ten aanzien van de geschiedenisbeschrijving van vrouwen in de zending. In Amerika verscheen kortgeleden een boek van Dana L. Robert: *American Women in Mission: A Social History of Their Thought and Practice*.²⁴ Volgens velen is deze uitvoerige studie over Amerikaanse vrouwen in de zending een baanbrekend overzicht omdat zij vrouwen hun rechtmatige plaats in de Amerikaanse zendingsgeschiedenis van 1812 tot 1960 heeft teruggegeven. Zij komt tot de volgende conclusie: Hoewel er weinig verschil bestaat in de methode en theorie van de zending tussen mannen en vrouwen, zijn vrouwen toch meer geneigd holistischer te denken, d.w.z. ze proberen de evangelieverkondiging in evenwicht te brengen met het lenigen van allerlei menselijke noden (verbetering van de gezondheidszorg, het onderwijs, etc.), en mijden de dichotomie tussen kerstening en beschaving. Bovendien zijn vrouwen oecumenischer.²⁵

Het leven van Dreckmeier lijkt deze observatie te bevestigen. Naast overeenkomsten met mannelijke collega's in theorie en werkwijze waren er ook verschillen. Zij onderscheidde zich met name door telkens de nadruk te leggen op de eenheid van getuigenis en dienst en door haar oecumenische instelling. Wat dit betreft was er waarschijnlijk niet veel verschil tussen haar en haar Amerikaanse vrouwelijke tijdgenoten, die actief waren in de zending en er ook over nadachten.

Het zou interessant zijn na te gaan, in hoeverre Dreckmeier zich van de andere Nederlandse gereformeerde vrouwen in de zending onderscheidde. Was zij een uitzondering of dachten vrouwen gelijk op dit punt? En als het laatste waar mocht zijn, dan komt ook de vraag op in hoeverre vrouwen invloed gehad hebben op de doorbraak van nieuwe inzichten in de zending na de Tweede Wereldoorlog. Robert schrijft de verschuiving van de verkondiging naar het onderwijs en het sociale werk in de Amerikaanse zending van na de Tweede Wereldoorlog toe aan de invloed van vrouwen. Deze conclusie is wellicht te makkelijk gemaakt. Wel moedigt dit perspectief aan om de rol en de invloed van vrouwen in de Nederlandse zendingsgeschiedenis aan een nader onderzoek te onderwerpen omdat zo meer dwarsverbanden in maatschappelijke veranderingen aan het licht kunnen komen.

Personalia

Mw. drs. R. Dekker is predikante in de Gereformeerde Kerk te Almelo. Zij studeerde theologie met specialisatie kerkgeschiedenis in Kampen (Oudestraat).

© R. Dekker / *Transparant* (1999) €K
Dit artikel is OCR gescand en kan dus kleine tiepvaudjez bevatten

²³ W. Breukelaar, 'Oordeel van Dr. H. Beets over de zending van de Gereformeerde Kerken op Midden-Java', *Zendingsbad*, april 1950.

²⁴ Dana L. Robert, *American Women in Mission: A Social History of Their Thought and Practice* (1998).

²⁵ Recensie van Roberts boek door R.A. Schneider in *Church History* 67 (1998) 187-189.